

การพัฒนากระบวนการการออกแบบเพื่อการพัฒนา
ผลิตภัณฑ์กระจุตโดยการจัดการของชุมชน กรณีศึกษา :
ตำบลท่าสะท้อน อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
Design Procedure Development in Bulrush Reed
Product Development by the Community
Management: The Case Study of Tumbol Thasatorn,
Amphur Phun-Phin, Surat Thani Province

เบญจลักษณ์ เมืองมีศรี* *Benchalak Muangmeesri*

วิชัย แหวนเพชร** *Wichai Vanpetch*

เสรี พงศ์พิศ*** *Seri Phongphit*

ชูศักดิ์ เอกเพชร**** *Chusak Ekpetch*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาบริบทภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน
อุตสาหกรรมและหัตถกรรมที่สามารถสนับสนุนศักยภาพ และเพิ่มขีดความสามารถในการ
พัฒนาผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน เพื่อพัฒนากระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์กระจุตจากการ
ถ่ายทอดเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์ และเพื่อประเมินการพัฒนากระบวนการออกแบบ

* Ph.D., นักศึกษาปริญญาเอก มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร และผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

เลขที่ 39 หมู่ 1 ถนนรังสิต-นครนายก ตำบลคลองหก อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี 12110

** Ph.D., รองศาสตราจารย์ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

เลขที่ 3 หมู่ 6 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร 10220

*** Ph.D., รองศาสตราจารย์ สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

469 ถนนนครสวรรค์ แขวงสวนจิตรลดา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10300

**** Ph.D., รองศาสตราจารย์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

272 หมู่ 9 ตำบลขุนทะเล อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84100

ผลิตภัณฑ์กระจุจ ใช้ประชากรของตำบลท่าสะท้อน อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี สำหรับการวิจัยโดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบจำเพาะเจาะจงให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ ผู้ที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน จำนวน 37 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน 20 คน ผู้บริหารโรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 2 คน และสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์กระจุจ 15 คน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จากการวิเคราะห์ข้อมูลแล้วได้ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. ตำบลท่าสะท้อนมีศักยภาพเพียงพอสำหรับการพัฒนาเป็นวิสาหกิจชุมชน กล่าวคือ มีสภาพทั่วไปของท้องถิ่นที่อุดมสมบูรณ์ มีวัตถุดิบเพียงพอสำหรับการผลิตผลิตภัณฑ์กระจุจ มีผู้นำท้องถิ่นที่สามารถสนับสนุนศักยภาพและเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ จากการสนับสนุนงบประมาณ การส่งเสริมและสนับสนุนเป็นอาชีพ โรงงานอุตสาหกรรมในท้องถิ่นมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือและสนับสนุนกิจกรรมของท้องถิ่น ในชุมชนมีผู้ผลิตที่มีความสามารถผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชนอยู่มากแต่ขาดทักษะด้านการออกแบบ มีความพร้อมในการรับการพัฒนาด้านการออกแบบ เพราะมีพื้นฐานในการขึ้นรูปผลิตภัณฑ์อยู่แล้ว

2. การพัฒนากระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์กระจุจ โดยใช้รูปแบบของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์และการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้กับกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์พบว่าผู้ผลิตยังขาดความรู้ความเข้าใจด้านการออกแบบ กลุ่มผู้ผลิตมีแนวคิดสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ คือ การนำผลิตภัณฑ์กระจุจในรูปแบบเดิมที่เป็นเพียงสื่อกระจุจไปผสมผสานกับการตกแต่งผลิตภัณฑ์เครื่องเรือน ได้แก่ โต๊ะ เก้าอี้ ตู้ ที่เก่าและชำรุดแต่ยังคงอยู่ในสภาพพอจะสามารถนำกลับมาใช้งานได้ นำมาตกแต่งด้วยลวดลายและเพิ่มสีสันบนแผ่นกระจุจทำให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่สามารถนำออกเผยแพร่ต่อสาธารณชนได้

3. การประเมินการพัฒนากระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์กระจุจ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อกระบวนการที่ดำเนินการร่วมกันตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้นำชุมชนในท้องถิ่นและผู้มีศักยภาพในการสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน โดยเฉพาะต้นแบบของผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มผู้ผลิตได้พัฒนาตามกระบวนการออกแบบ ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นว่ามีเหมาะสมครบถ้วนทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านความงาม ด้านประโยชน์ใช้สอย ด้านวัสดุ และด้านการตลาดซึ่งมีความเป็นไปได้สำหรับการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนากระบวนการ กระบวนการออกแบบ ผลิตภัณฑ์กระจุจ การจัดการของชุมชน

Abstract

The objectives of the research were to study the local wisdom context used in industry and handicraft to increase potential and enhance the capability in product development of the community industry, to develop the design procedure of bulrush reed products using technology transfer, and to assess the procedures to develop designs of bulrush reed products.

The purposeful sampling was used with 37 samples including 20 community leaders, 2 industrial factory executives, and 15 producers of bulrush reed products in Tumbol Thasatorn, Amphur Phun-Phin, Surat Thani Province. The study found that:

1. Tumbol Thasatorn had enough potential for the development of the community business because there were raw materials for production. The community leaders could increase the potential and enhance the capability in product development by supporting budgets and other activities. The producers had abilities to produce community products. Their design expertise was not high, but ready to be developed.

2. To develop the procedure designs of bulrush reed products using participatory learning to specify strategic plans, it was found that the producer group lacked knowledge and understanding in designing. Besides, they used the traditional design of bulrush reed products such as mats to decorate used tables, chairs, cabinets in the furniture renovation, becoming new products to present to the public.

3. To assess the procedure of design development of bulrush reed products, it was found that the producers were satisfied with the participatory procedures from the beginning to the end, which were in accordance with the opinion of the community leaders and those with the potential to increase and enhance the product development. The experts thought that the original products that the producers developed by using the design procedures were appropriate in their beauty, functions, materials and marketing. There was possibility that the products could be developed to be the community business.

Keywords: *Procedure Development, Process Design, Bulrush Reed Products, Management of Community*

บทนำ

ในอดีตที่ผ่านมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ประเทศไทยได้ใช้ภูมิปัญญามาเป็นรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยอาศัยการพึ่งพาภาคเกษตรกรรมมาแปรรูปให้เป็นอุตสาหกรรม แต่ยังขาดการเชื่อมโยงจากระดับรากหญ้า และยังไม่มีการเสริมจุดแข็งให้กับภูมิปัญญาพื้นบ้านและใช้ทรัพยากรในชุมชน เพื่อหาทางสร้างมูลค่าเพิ่ม ถึงแม้จะมีการสนับสนุนให้เกิดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของรัฐ และการกระตุ้นให้ผลิตสินค้าซึ่งเป็นผลผลิตจากทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นสินค้าภูมิปัญญาชาวบ้าน ผลจากการกระตุ้นและสนับสนุนให้ทุกตำบลเร่งผลิตสินค้า ทำให้ชุมชนส่วนใหญ่ขาดความรู้ด้านเทคนิคการผลิต การตลาด ผลิตสินค้าโดยไม่ได้อิงความต้องการสินค้านั้น การแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าวซึ่งเกิดขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐ ด้วยการจัดงานแสดงสินค้าบ่อย ๆ เพื่อให้โอกาสกับชุมชนได้มาขายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ด้วยการหาสถานที่ จัดประชาสัมพันธ์งาน จ่ายค่าเช่าพื้นที่แสดงสินค้า ค่าเดินทาง เป็นต้น ซึ่งในช่วงแรกยังจัดว่าเป็นของใหม่ประชาชนในสังคมเมืองรู้สึกตื่นเต้นกับสินค้าที่นำมาแสดง แต่ผลเสียที่ตามมา คือ ชุมชนเกิดความเคยชินกับการได้รับความช่วยเหลือด้านการตลาดจากภาครัฐ ซึ่งตามหลักการทางการตลาด เรียกว่า การสร้างตลาดจนทำให้ชุมชนผู้ผลิตลืมนึกถึงความยั่งยืนของสินค้าในอนาคต

ในปัจจุบันชุมชน มีการดำเนินการวิจัยและอบรมชาวบ้านอย่างต่อเนื่องบ่อย ๆ โดยเฉพาะการถ่ายทอดเทคโนโลยีแก่ชุมชน ที่ยังใช้วิธีการให้ความรู้ด้านเนื้อหามากกว่าการกระตุ้นให้คิดเอง ในขณะที่ตัวลักษณะของการส่งเสริมยังไม่ตรงตามความต้องการของผู้ผลิต ขาดความต่อเนื่องและไม่มีการต่อยอดซึ่งกันและกัน

จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นจังหวัดในภาคใต้ที่มีพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่ พืชสวนมาก การยึดอาชีพส่วนใหญ่จึงเป็นเกษตรกร และนอกจากนี้ยังเป็นแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับระบบการผลิต หรือการประกอบอาชีพงานด้านหัตถกรรมที่มีลักษณะมุ่งเน้นการผลิตเพื่อพึ่งพาตนเองอีกด้วย ซึ่งการประกอบอาชีพหัตถกรรม มีหลายชุมชนด้วยกัน ดำเนินการผลิตที่แตกต่างกันไป เช่น หัตถกรรมบายางพารา หัตถกรรมจากเชือกกล้วย หัตถกรรมกระจูด ซึ่งผลิตภัณฑ์กระจูดนี้เองเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยเฉพาะตำบลท่าสะท้อน อำเภอพุนพิน เนื่องจากมีทุ่งกระจูดเป็นจำนวนมากและคนในชุมชนได้อาศัยการเก็บต้นกระจูดมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบง่าย รูปแบบที่ผลิตไม่หลากหลาย แต่ยังขาดการออกแบบที่ดี และในขณะที่ยังมีความต้องการในตัวผลิตภัณฑ์ดังกล่าวนี้อยู่ เพราะต้องการความเป็นธรรมชาติและสวยงามของวัสดุ แต่ทั้งนี้ก็ต้องการได้ประโยชน์หน้าที่ใช้สอยและความงามในตัวผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งขณะนี้ยังคงเป็นปัญหาสำหรับกลุ่มผู้ทำผลิตภัณฑ์ดังกล่าว เพราะชุมชนขาดการเชื่อมโยงกับแหล่งความรู้ทางด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์อย่างแท้จริง

ผลิตภัณฑ์กระจูดเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำจากพืชที่มีสายพันธุ์เดียวกันกับกก นำมาขึ้นรูปเป็น เสื่อ กระเป่า และของใช้ภายในครัวเรือน ที่มีราคาไม่สูงมากนัก และเนื่องจากผลิตภัณฑ์กระจูดเป็น ผลิตภัณฑ์ประเภทจักสานที่เป็นงานหัตถกรรมหรือขึ้นรูปด้วยมือเป็นส่วนใหญ่ จึงมีข้อจำกัดในการผลิตทั้งเรื่องรูปแบบและการขึ้นรูป แต่น่าจะมีแนวโน้มในการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน สามารถปรับการผลิตเพื่อให้เป็นรูปแบบอื่น ๆ ที่สามารถเพิ่มหน้าที่ใช้สอย ความสวยงาม และความยั่งยืนต่ออายุการใช้งานพอสมควร ซึ่งผลิตภัณฑ์ดังกล่าวถ้าหากได้รับการศึกษาและพัฒนา รูปแบบให้มีความหลากหลายและมีความทันสมัย และเป็นไปตามความต้องการของตลาดทั้งใน และนอกชุมชน ตลอดจนการนำเสนอสู่ตลาดสากลเพื่อยกระดับการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ ดีขึ้นได้

การนำความรู้ด้านการจัดการเทคโนโลยี (technology management) และความรู้ทาง ด้านการวิจัย การออกแบบผลิตภัณฑ์ มาประยุกต์ใช้และบูรณาการเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ สามารถพัฒนาศักยภาพและเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน รวมถึง การจัดการที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การปรับเปลี่ยนรูปแบบและเพิ่มระดับเทคโนโลยี การแปรรูปวัตถุดิบและการจัดการที่เหมาะสมกับยุคกับสมัย และเหมาะสมกับศักยภาพของคนใน ชุมชน การแปรรูปและสร้างผลิตภัณฑ์ในชุมชนโดยทุนผลผลิต มีการจัดการตลาดที่สัมพันธ์กับ ผู้บริโภคโดยตรง ถือว่าเป็นกระบวนการของการจัดการเทคโนโลยีของชุมชนเพื่อการพัฒนาอย่าง เข้มแข็ง และที่สำคัญนอกเหนือจากการจัดการที่ดีแล้ว การพัฒนาจะต้องเป็นกระบวนการที่เกิด จากความต้องการของชุมชนเอง ผ่านการร่วมกันทำการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของตนเอง โดยผู้วิจัยจะ เป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (catalyst) และเป็นผู้ประสานให้เกิดการเรียนรู้ (facilitator) ผ่าน กระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อให้ชุมชนได้มีกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวอยู่เสมอ และ จะส่งผลให้คนในชุมชนมีความรู้ความสามารถในกระบวนการคิด (เสรี พงศ์พิศ, 2546)

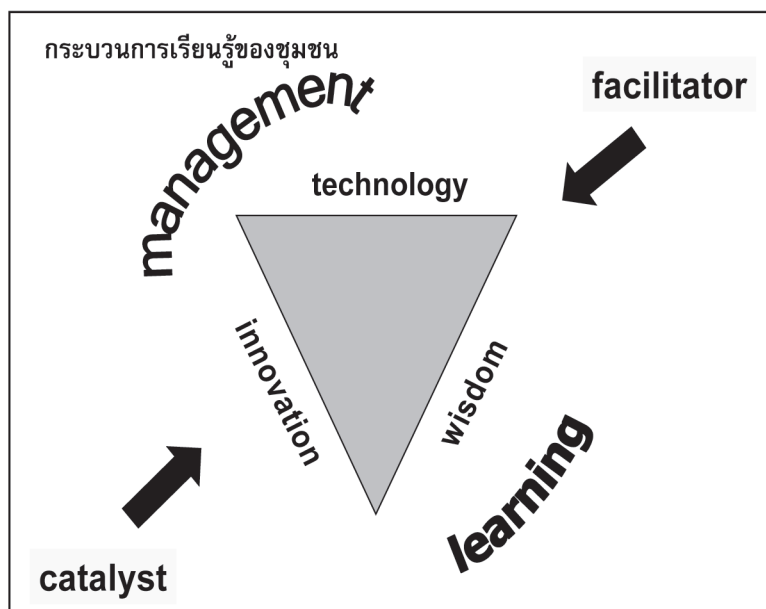
ดังนั้น แนวคิดในการพัฒนากระบวนการออกแบบเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์กระจูด โดยใช้ การถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้แก่ชุมชนผู้ผลิต แต่อาศัยการร่วมกัน ดำเนินการจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการคิด การปฏิบัติ การแสดงความคิดเห็นซึ่งถือว่าเป็น การจัดการของชุมชนเอง จึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะทำให้ผลิตภัณฑ์ในชุมชนมีมาตรฐาน และได้ รูปแบบที่แตกต่างจากของเดิมและยังส่งผลให้ชุมชนสามารถนำความรู้ไปศึกษาเพื่อพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์กระจูดให้ได้รูปแบบใหม่ ๆ ตามยุคและตามสมัย หรือสามารถนำความรู้ไป พัฒนาผลิตภัณฑ์ประเภทอื่น เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนรูปแบบอื่น ๆ ต่อไปได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมที่สามารถสนับสนุนศักยภาพและเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน
2. เพื่อพัฒนากระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์กระจุยจากการถ่ายทอดเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์
3. เพื่อประเมินการพัฒนากระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์กระจุย

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการการออกแบบเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์กระจุยโดยการจัดการของชุมชนครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมผ่านการร่วมกันของชุมชน โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้กระตุ้น และเป็นผู้ประสานให้เกิดการเรียนรู้ ผ่านกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อให้ชุมชนได้มีกระบวนการเรียนรู้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ตำบลท่าสะท้อน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 การประชุมปฏิบัติการ (workshop) และดำเนินการการพัฒนากระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์ ใช้เทคนิควิธีการ A-I-C (Appreciation Influence Control) ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1.1 ขั้นตอน: A₁ สำรวจสภาพความเป็นจริงของผลิตภัณฑ์ชุมชนและสภาพการผลิต การจัดจำหน่ายที่เป็นปัญหา/ข้อจำกัดและศักยภาพ

2.1.2 ขั้นตอน: A₂ กำหนดสถานการณ์ในอนาคตและความมุ่งหวัง โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างสถานการณ์ปัจจุบันกับอนาคต

2.1.3 ขั้นตอน: I ร่วมกันคิดค้นแนวทางและวิธีการสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ กระจุ โดยกำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความมุ่งหวังของชุมชน

2.1.4 ขั้นตอน: C จัดทำแผนปฏิบัติการ/แผนการดำเนินงาน ระบุรายละเอียดอย่างชัดเจน ซึ่งในที่นี้หมายถึง การจัดทำแผนการเรียนรู้

2.2 ถ่ายทอดเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์ ผ่านกระบวนการฝึกอบรม เพื่อให้เกิดความรู้และทักษะเกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ตามเนื้อหาต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้ด้านวัสดุ ด้านประโยชน์ใช้สอย ด้านความงาม และด้านตลาด

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษานี้ จะแบ่งวิธีดำเนินการและการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ โดยศึกษาจากข้อมูลเอกสารเป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นทฤษฎีกรอบแนวคิด จากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม การออกแบบผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

2. การบันทึกการสังเกต ผู้วิจัยอาศัยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) ในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น กิจกรรมการเข้าค่ายนักวิจัยชุมชน การพบปะพูดคุยกับชาวบ้านในชุมชน นอกจากนี้ ยังใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) คือ การสังเกตสภาพทั่วไปของท้องถิ่น สภาพการผลิตของผลิตภัณฑ์ ใช้เวลาในการศึกษาและสังเกตอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 6 เดือน

3. การสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างจำนวน 37 คน มีหัวข้อในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ทราบข้อมูลเชิงคุณภาพ คือ บริบทภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรมที่สามารถสนับสนุนศักยภาพและเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ตามแนวการสัมภาษณ์ที่แตกต่างกันตามสิ่งต้องการทราบ ดังนี้

3.1 สัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่น เพื่อให้ทราบถึงสภาพทั่วไปของท้องถิ่น และศักยภาพของผู้นำท้องถิ่นต่อการสนับสนุนการผลิตผลิตภัณฑ์ในชุมชน

3.2 สัมภาษณ์ผู้บริหารโรงงานอุตสาหกรรมในท้องถิ่น เพื่อต้องการทราบถึง การมีส่วนร่วมและการสนับสนุนการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชน

3.3 สัมภาษณ์ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์กระจุจ เพื่อให้ทราบถึงศักยภาพและความสามารถในการผลิตผลิตภัณฑ์และการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงภายใน (internal validity) ดังต่อไปนี้

3.3.1 การนัดกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเองทุกคน พร้อมแจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์

3.3.2 สัมภาษณ์ทีละคน ใช้เวลาในการสัมภาษณ์คนละประมาณ 30-45 นาที ด้วยภาษาถิ่น (ภาษาใต้)

3.3.3 บันทึกข้อมูลด้วยการจดบันทึกและบันทึกด้วยเครื่องบันทึกเสียงและภาพเคลื่อนไหว

4. การบันทึกข้อมูลจากการประชุมปฏิบัติการ เพื่อทำการบันทึกข้อมูลจากการทำกิจกรรม A-I-C ซึ่งมีวิทยากรผู้ชำนาญการด้านการจัดกิจกรรม A-I-C จำนวน 2 ท่าน ผู้วิจัยใช้ผู้จดบันทึกและเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 7 คน ประกอบด้วย วิทยากรด้านการออกแบบ จำนวน 5 คน เพื่อทำการรวบรวมข้อมูลความต้องการการอบรมด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ และจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ และผู้จดบันทึกเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไป อีก 2 คน

5. การบันทึกข้อมูลจากการฝึกอบรมความรู้ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ ใช้ผู้จดบันทึกเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไป 2 คน

6. การทดสอบความรู้พื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างก่อนการอบรม และหลังการอบรมด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ ผู้วิจัยจัดทำแบบทดสอบโดยการพิมพ์เป็นเอกสาร และมีการดำเนินการเป็นขั้นตอนเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

6.1 แจ้งวัตถุประสงค์ในการทำแบบทดสอบ ทั้งก่อนการอบรมและหลังการอบรมต่อกลุ่มตัวอย่าง เพื่อสร้างความเข้าใจและให้เห็นความสำคัญของผลการทดสอบ

6.2 ตรวจสอบกลุ่มตัวอย่างเพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาในการทำแบบทดสอบ เช่น การอ่านหนังสือไม่ออก การมีปัญหาทางสายตา เป็นต้น

6.3 เริ่มทำแบบทดสอบพร้อมกัน โดยใช้เวลาในการทำแบบทดสอบ 1.30 ชั่วโมง

6.4 หลังการทำแบบทดสอบเสร็จ จึงทำการนัดหมายสำหรับการทำแบบทดสอบอีกครั้ง หลังการฝึกอบรมภายในเวลา 3 วัน เสร็จสิ้นแล้ว

6.5 วิทยากรจำนวน 5 คน ทำการตรวจแบบทดสอบทันทีหลังการทดสอบ

7. การบันทึกข้อมูลจากการเสวนากลุ่ม สำหรับในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยมีการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดเสวนากลุ่ม ด้วยวิธีการขอความอนุเคราะห์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้วยการทำหนังสือเชิญจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุราษฎร์ธานี ล่วงหน้าเป็นเวลา 1 เดือน ไปยังสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย จังหวัดสุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี โรงเรียน เทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชน และมีขั้นตอนและวิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

7.1 ผู้เข้าร่วมประชุมเสวนาลงทะเบียน

7.2 ชี้แจงความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของการจัดเสวนา

7.3 ดำเนินการเสวนากลุ่มย่อย

7.4 สรุปผลการเสวนา

8. การสอบถาม ผู้วิจัยแยกการสอบถามเพื่อประเมินการพัฒนากระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์กระจูดเป็น 2 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

8.1 การสอบถามความพึงพอใจ ของกลุ่มตัวอย่างต่อกระบวนการออกแบบเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์กระจูด โดยผู้วิจัยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างก่อนการเสวนากลุ่มเพื่อไม่ให้กลุ่มตัวอย่างเกิดการคล้อยตามและเป็นเงื่อนไขต่อความคิดเห็นของผู้ร่วมเสวนา

8.2 การสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่กลุ่มผู้ผลิตช่วยกันออกแบบซึ่งได้แก่ ตูจำนวน 2 ใบ โต๊ะ 1 ตัว และ เก้าอี้ 5 ตัว โดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ได้แก่ อาจารย์ผู้สอนวิชาออกแบบผลิตภัณฑ์ จำนวน 2 ท่าน นักออกแบบผลิตภัณฑ์ของบริษัท จำนวน 2 ท่าน และผู้ผลิตเกี่ยวกับเครื่องเรือนหรือเครื่องไม้ จำนวน 1 ท่าน ตอบแบบสอบถามเพื่อแสดงความคิดเห็นตามหัวข้อที่กำหนดโดยทุกท่านเป็นอิสระต่อกัน ด้วยวิธีการเขียนเชิงบรรยาย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบบันทึกการสังเกต (observation form) เพื่อทำการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ สภาพทั่วไปของท้องถิ่น และบริบทในตำบลท่าสะท้อนเกี่ยวกับการรวมกลุ่มการทำอาชีพ หรือการดำเนินชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรม การใช้ภูมิปัญญาการสืบทอด การถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนปัญหาความต้องการการพัฒนาอาชีพหัตถกรรมจักสาน

2. แบบบันทึกการสัมภาษณ์ (interview form) เพื่อทำการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของท้องถิ่น การสนับสนุนศักยภาพ และความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยแยกแบบสัมภาษณ์เป็น 3 ชุด เพื่อทำการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) ตามแนวการสัมภาษณ์ที่กำหนด โดยสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้บริหารโรงงานอุตสาหกรรมในท้องถิ่น และผู้ผลิตผลิตภัณฑ์กระจุจ

3. แบบบันทึก (note) เพื่อทำการบันทึกข้อมูลจากการทำกิจกรรม A-I-C (ไควิทย์ พวงงาม. 2547) เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ และการจัดทำร่างแผนการจัดการเรียนรู้ และการบันทึกข้อมูลระหว่างการอบรมความรู้ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

4. แบบทดสอบ (test) เพื่อทดสอบความรู้พื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ จำนวน 40 ข้อ เป็นชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก ตามเนื้อหาต่าง ๆ ได้แก่ ความเข้าใจด้านวัสดุ ด้านประโยชน์ใช้สอย ด้านความงาม และด้านตลาด

5. แบบบันทึก เพื่อบันทึกการพูดคุยตามหัวข้อที่กำหนด คือ การแสดงความคิดเห็นต่อการพัฒนาระบบการออกแบบเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์กระจุจโดยการจัดการของชุมชน

6. แบบสอบถาม (questionnaires) เพื่อสอบถามความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อกระบวนการออกแบบเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์กระจุจ

7. แบบสอบถามความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญ ต่อผลิตภัณฑ์ที่ผ่านการพัฒนาจากกลุ่มตัวอย่างที่เกี่ยวกับปัจจัยด้านการออกแบบเพื่อประเมินคุณภาพของผลิตภัณฑ์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาบริบทภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

พบว่ามียุทธศาสตร์เพียงพอที่สามารถสนับสนุนศักยภาพและเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนได้ เนื่องจากมีสภาพทั่วไปที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพทางหัตถกรรม ผู้นำท้องถิ่นตั้งแต่ระดับ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

ตลอดถึงโรงงานอุตสาหกรรมในท้องถิ่นพร้อมที่จะให้การสนับสนุนและช่วยเหลือทางด้านงบประมาณด้านวิชาการ และด้านการส่งเสริมการตลาด สำหรับผู้ผลิตเองก็มีความพร้อมทางด้านการผลิต บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนากระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์

- การจัดประชุมปฏิบัติการ (workshop) ได้ผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

ขั้นตอน A_1 สำรวจสภาพความเป็นจริงของผลิตภัณฑ์ชุมชนและสภาพการผลิต การจัดจำหน่ายที่เป็นปัญหา/ข้อจำกัดและศักยภาพ พบข้อมูลว่า กลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดยังพบปัญหาและข้อจำกัดที่ทำให้อาชีพและการทำผลิตภัณฑ์ยังไม่แพร่หลายเท่าที่ควรสามารถสรุปได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. ชาวบ้านยังยึดติดกับการทำอาชีพเชิงเดี่ยว คือ การทำอาชีพเดี่ยวที่ทำประจำ เช่น การทำสวนยาง สวนปาล์ม ซึ่งการทำอาชีพเหล่านี้ไม่เอื้อต่อการทำอาชีพเสริม อย่างเช่น การทำผลิตภัณฑ์กระจูด

2. ชาวบ้านที่สามารถทำผลิตภัณฑ์ได้และเก่ง ปัจจุบันมีอายุมากขึ้น และไม่มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้และเทคนิคในการทำได้ดี จึงทำให้การถ่ายทอดกระบวนการทำผลิตภัณฑ์สู่ลูกหลานรุ่นหลัง ๆ ไม่สามารถทำได้

3. ขาดความรู้และประสบการณ์ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ เนื่องจากผู้ที่มีทักษะในการทำผลิตภัณฑ์มีอายุสูงขึ้นและไม่มีทักษะในการออกแบบ

4. หน่วยงานของรัฐเริ่มให้ความสนใจน้อยลงในเรื่องของการพัฒนารูปแบบ เนื่องจากหมดยุคของการใช้เงินช่วยในการพัฒนาผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

ขั้นตอน A_2 กำหนดสถานการณ์ในอนาคตและความมุ่งหวัง โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างสถานการณ์ปัจจุบันกับอนาคต จากการดำเนินการพบว่า

1. กลุ่มผู้ผลิตต้องการให้ผลิตภัณฑ์มีความเป็นสากล คือ เป็นที่รู้จักกับชาวต่างชาติ โดยอาจจะมีการเปลี่ยนรูปแบบจากเดิมเป็นเส้น กระจูด กระจูด ให้เป็นผลิตภัณฑ์ในรูปแบบอื่น หรือใช้วัสดุอื่น ๆ ผสมผสาน เพื่อเป็นการนำเสนอวัฒนธรรมชาติของกระจูดให้เป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับได้ก่อน ซึ่งชุมชนผู้ผลิตเองก็ยอมรับว่า การนำผลิตภัณฑ์กระจูดตามรูปแบบเดิม ๆ เลยสามารถขายได้ยาก เพราะยังไม่ได้การยอมรับในเรื่องความคงทนของวัสดุ เพราะกระจูดเป็นเส้นใยพืช ที่นำมาแปรรูปให้แห้งและย้อมสีเท่านั้น แต่ในขณะที่ราคาจำหน่ายสูงเพราะเป็นงานฝีมือ ต้องใช้ระยะเวลาในการทำนานพอสมควร กลุ่มจึงมีแนวคิดในเรื่องของการนำผลิตภัณฑ์กระจูดไปร่วมตกแต่งกับผลิตภัณฑ์อื่น

2. ต้องการให้ผลิตภัณฑ์ของชุมชนมีแบรนด์เนมเป็นของตนเอง โดยต้องการให้ชุมชนอื่นหรือจังหวัดอื่น รู้จักผลิตภัณฑ์ของตำบลท่าสะท้อนมากขึ้น โดยให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการออกแบบสัญลักษณ์ เพื่อให้สามารถเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น และสามารถเป็นที่จดจำและพูดถึง

3. ต้องการให้มีการอบรมและเผยแพร่ความรู้เรื่องผลิตภัณฑ์กระจุจกับเยาวชนและนักเรียนนักศึกษา โดยเริ่มจากในตำบลท่าสะท้อน เพื่อให้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านผลิตภัณฑ์จักสานกระจุจ และสามารถเป็นตัวแทนของตำบลเพื่อทำการประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลของผลิตภัณฑ์อันส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวในชุมชนตำบลท่าสะท้อนได้

ขั้นตอน I ร่วมกันคิดค้นแนวทางและวิธีการสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์กระจุจ โดยการกำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความมุ่งหวังของชุมชน จากการดำเนินการพบว่า กลุ่มผู้ผลิตมีแนวคิดในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ว่า ผลิตภัณฑ์ที่ตำบลท่าสะท้อนทำอยู่ในปัจจุบันนี้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีรูปแบบเดิมมาเป็นระยะเวลาหลายปี และเป็นรูปแบบที่ยังไม่เป็นไปตามความต้องการของตลาด ยึดติดกับรูปแบบที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมาจากบรรพบุรุษ จึงทำให้ได้ลักษณะของผลิตภัณฑ์และลวดลาย ลีลั่นของเส้นกระจุจ ตลอดจนการตกแต่งลวดลาย พื้นผิวที่เป็นแบบเดิม ๆ อีกทั้งการทำผลิตภัณฑ์ที่มีแนวคิดถึงการขึ้นรูปตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้นจนจบให้เป็นผลิตภัณฑ์ ผู้ผลิตที่เป็นรุ่นลูกหลานมีความคิดเห็นว่ายากเกินไป เพราะผู้ผลิตรายอื่นที่ต้องการรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการสาน แต่ไม่สามารถขึ้นรูปได้ แต่สามารถสานให้เป็นผลิตภัณฑ์เสื่อ หรือผลิตภัณฑ์ง่าย ๆ ที่ใช้เฉพาะเพื่อการสานลายที่ไม่สลับซับซ้อน

ขั้นตอน C จัดทำแผนปฏิบัติการ/แผนการดำเนินงาน ระบุรายละเอียดอย่างชัดเจน ซึ่งในที่นี้หมายถึง การจัดทำแผนการเรียนรู้ จากการดำเนินการพบว่า สิ่งที่กลุ่มผู้ผลิตต้องการรับการถ่ายทอดความรู้ด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์นั้นเป็นสิ่งที่กลุ่มต้องการมากที่สุด เพราะการเข้าใจด้านการออกแบบจะทำให้มีความคิดรวบยอดในการคิดตั้งแต่การเรียนรู้ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ ความเข้าใจในองค์ประกอบศิลป์ การจัดวางรูปแบบ การใช้สีของผลิตภัณฑ์ การตกแต่งลวดลาย การเลือกใช้วัสดุที่เหมาะสมกับงาน ตลอดจนจนถึงการนำความรู้ด้านการออกแบบไปใช้เป็นเครื่องมือในการแสดงแนวคิดและความต้องการออกแบบผลิตภัณฑ์กระจุจ

■ การถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านกระบวนการฝึกอบรมหลังจากการจัดประชุมปฏิบัติการพบว่า สิ่งที่ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์กระจุจต้องการความรู้ด้านการออกแบบเพราะต้องการที่จะใช้ความรู้ด้านการออกแบบไปบูรณาการในการออกแบบผลิต ผู้วิจัยจึงดำเนินการจัดการตามแผนการจัดการเรียนรู้โดยการกำหนดสิ่งต่าง ๆ ที่กลุ่มตัวอย่างต้องทำ คือ นัดหมายเวลาที่พร้อมกันสำหรับการมาอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยใช้เวลาทั้งสิ้น 3 วัน ดำเนินการ หรือคิดเป็นเวลา 18 ชั่วโมง โดยกระบวนการดังกล่าวเริ่มดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนการทดสอบก่อนเรียนรู้ (pre-test) ผู้วิจัยจัดทำแบบทดสอบที่มีคุณภาพ จำนวน 40 ข้อ ประกอบด้วยเนื้อหาต่าง ๆ 4 ด้าน ได้แก่ ความรู้ด้านวัสดุ ความรู้ด้านประโยชน์ใช้สอย ความรู้ด้านความงาม และความรู้ด้านตลาด

จากการศึกษาและวิเคราะห์พบว่า ผลจากคะแนนการทดสอบก่อนการถ่ายทอดเทคโนโลยี การออกแบบของกลุ่มตัวอย่างพบว่า คะแนนของกลุ่มตัวอย่างยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำมากโดยคะแนนต่ำสุด และสูงสุด อยู่ระหว่าง 8-29 คะแนน หรืออยู่ระหว่าง ร้อยละ 20-72.5 หรือคะแนนเฉลี่ยของกลุ่ม ร้อยละ 49.17

ขั้นตอนการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการออกแบบ จากการถ่ายทอดเทคโนโลยีในรูปแบบของการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการออกแบบ ผู้วิจัยใช้เวลาในการอบรมทั้งสิ้น 3 วัน โดยใช้อบรมด้วยเนื้อหาการออกแบบภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความตั้งใจในการรับรู้เนื้อหา และตั้งใจในการฝึกปฏิบัติ ด้วยเหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างไม่เคยใช้วัสดุและอุปกรณ์ในการช่วยเพื่อการออกแบบ เช่น การร่างแบบ การลงสีรูปแบบผลิตภัณฑ์ตามต้องการ นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้มีการพูดคุยและซักถามตามกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างในเรื่องของรูปแบบผลิตภัณฑ์ตามความคาดหวังและต้องการของกลุ่มตัวอย่างพบข้อคิดเห็นซึ่งแสดงเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจในการออกแบบมากขึ้น ถึงแม้ว่าจะวาดรูป และระบายสีไม่สวย แต่มีแนวคิดในการบูรณาการ การออกแบบมากขึ้น
2. ต้องการสร้างผลิตภัณฑ์โดยมีแบรนด์เนมเป็นของตัวเอง
3. ต้องการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ด้านการออกแบบกับชุมชนอื่น ๆ
4. การออกแบบไม่ใช้การลอกเลียนแบบอย่างเดียว แต่สามารถบูรณาการเพื่อให้เกิดประโยชน์ใช้สอยได้ด้วย
5. ไม่จำเป็นต้องเน้นการตลาดภายนอก แต่ต้องมีความยั่งยืนในชุมชนก่อน
6. น่าจะนำผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ เช่น เสื้อ ไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการออกแบบหรือตกแต่งผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ เหตุผลที่ใช้เสื้อ เนื่องจากการสานผลิตภัณฑ์ให้เป็นเสื้อนั้นเป็นพื้นฐานสำหรับการขึ้นรูปที่ส่วนใหญ่จะถูกสอนให้ทำเป็นอยู่แล้ว ถ้าสามารถนำไปใช้ได้จะมีปริมาณมากเพียงพอต่อการผลิต
7. มีผลิตภัณฑ์ในชุมชนที่เป็นเครื่องเรือนเก่า และตั้งทิ้งไว้เฉย ๆ มาก คนในชุมชนเองมีฝีมือในการทำงานฝีมือทางช่างอยู่มาก สามารถร่วมกันคิดและทำได้ ซึ่งอย่างน้อยต้องการให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างจากการทำกระเป๋า หรือตะกร้า
8. ในอนาคตจะสามารถขึ้นรูปผลิตภัณฑ์ใหม่ได้เอง เพราะมีความเข้าใจในการออกแบบ และมีแนวทางในการสร้างสรรค์ เกี่ยวกับการนำวัสดุอื่นมาใช้ประกอบ

9. สามารถเชื่อมโยงการผลิตกับกลุ่มอื่น และนำไปสู่การผลิตที่เป็นอุตสาหกรรมชนบทได้

10. ต้องการให้ขยายผลการอบรมด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ไปยังกลุ่มเยาวชนที่อยู่ในชุมชนและถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวเพื่อให้ผู้ผลิตเดิมที่เป็นคนรุ่นเก่าที่รักษาภูมิปัญญาไว้สามารถทำงานร่วมกับคนรุ่นใหม่ได้

หลังจากการอบรมภาคทฤษฎี ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบด้วยแบบทดสอบชุดเดิมอีกครั้งพบว่า ผลการทดสอบมีระดับที่สูงขึ้น คือ อยู่ระหว่าง 35-40 คะแนน หรือ ร้อยละ 90-100 ซึ่งสามารถทำให้ทราบถึงการพัฒนาที่เพิ่มขึ้นหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการของกลุ่มตัวอย่าง หลังจากการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการออกแบบภาคทฤษฎีแล้วผู้วิจัยได้ดำเนินการตามที่ได้ประชุมกลุ่มย่อยกันเพื่อกำหนดรูปแบบในการสร้างผลิตภัณฑ์ คือ

1. ต้องการใช้ผลิตภัณฑ์พื้นฐานและมีการขึ้นรูปที่ง่าย คือ เสื่อ ด้วยเหตุผลที่เสื่อสามารถทำการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังได้ง่าย เพราะมีการสานด้วยรูปแบบอย่างง่ายไม่สลับซับซ้อนในการขึ้นรูป จึงไม่จำเป็นต้องใช้ทักษะในการขึ้นรูปสูง

2. ต้องการใช้วัตถุดิบเสริมในชุมชนมาเป็นวัสดุในการออกแบบและตกแต่ง เพื่อให้มีมูลค่าเพิ่ม

3. ใช้วิธีการในการตกแต่งลวดลาย ให้ผลิตภัณฑ์มีสีสันสวยงามมากกว่าเป็นผลิตภัณฑ์สีพื้น ๆ

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินการพัฒนากระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์กระจุจ

- การประเมินคุณภาพของกระบวนการ โดยการจัดประชุมสัมมนากับผู้นำชุมชน และผู้ผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรม ผลจากการเสวนากลุ่ม พบว่า ผู้ร่วมเสวนาส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการดำเนินการพัฒนากระบวนการออกแบบ และพร้อมที่จะสนับสนุนกิจกรรมทุกกิจกรรม เพราะเห็นว่าเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนเอง ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ ซึ่งชุมชนเองได้เห็นพัฒนาการตั้งแต่เริ่ม คือ ตั้งแต่การส่งเสริมให้เห็นว่ากระบวนการวิจัยเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวทุกคนในชุมชน ทำให้ชุมชนเข้าใจการค้นพบปัญหา การแก้ปัญหา การเลือกวิธีการแก้ปัญหา โดยมีโจทย์ที่ได้ คือ เรื่องการออกแบบผลิตภัณฑ์ และนอกจากนี้ยังเห็นผลงานที่ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ที่ออกมาเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน ถือเป็นแนวทางให้ชุมชนเกิดแนวคิดในการทำอุตสาหกรรมชนบทอาจจะเป็นการทำเครื่องเรือนที่ตกแต่งด้วยกระจุจ ซึ่งถ้าไม่ได้เข้าร่วมกระบวนการพัฒนาจะไม่ทำให้ทราบว่าสิ่งที่คิดนั้นสามารถปฏิบัติให้เป็นรูปธรรมได้หรือไม่

• การประเมินความพึงพอใจต่อกระบวนการออกแบบ จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อกระบวนการออกแบบเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์กระจูดสามารถวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับตามเกณฑ์เฉลี่ยของระดับความกว้าง ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	1.00–1.80	หมายถึง	มีความพึงพอใจต่อกระบวนการระดับน้อยที่สุด
ค่าเฉลี่ย	1.81–2.60	หมายถึง	มีความพึงพอใจต่อกระบวนการระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย	2.61–3.40	หมายถึง	มีความพึงพอใจต่อกระบวนการระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	3.41–4.20	หมายถึง	มีความพึงพอใจต่อกระบวนการระดับมาก
ค่าเฉลี่ย	4.21–5.00	หมายถึง	มีความพึงพอใจต่อกระบวนการระดับมากที่สุด

ตารางที่ 1 แสดงระดับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อกระบวนการออกแบบ

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
ความพึงพอใจต่อการประชุมปฏิบัติการด้านกระบวนการและการจัดการ	4.20	0.67	มาก
ความพึงพอใจต่อการอบรม	4.12	0.88	มาก
ความพึงพอใจต่อการบรรยายของวิทยากร	4.14	0.89	มาก
ความพึงพอใจต่อความรู้ของผู้เข้าอบรม	3.42	0.74	มาก
เฉลี่ย	3.97	0.80	มาก

• การประเมินมาตรฐานการออกแบบ จากการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้เชี่ยวชาญแนวคิดในการนำแผ่นเลื่อกระจูดมาประกอบเป็นเครื่องเรือน มีความเหมาะสมดี ส่วนแนวคิดในการเขียนสีบนแผ่นสานที่ตกแต่งให้เกิดความสวยงามเป็นแนวคิดที่เป็นไปได้ แต่ต้องศึกษาและพัฒนาต่อไปอีกว่าถ้าตลาดให้ความสนใจแนวทางนี้ จะพัฒนาความสามารถในการเขียนสีได้อย่างไร รูปแบบของภาพหรือลวดลายที่ตกแต่งนั้นควรเป็นอย่างไร การสร้างภาพลักษณ์ของภาพหรือลวดลายให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนก็เป็นสิ่งที่น่าสนใจ

ภาพที่ 2 ผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากการพัฒนา

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาริบทของตำบลท่าสะท้อน อำเภอฟุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทำให้ทราบว่ชุมชนของตำบลที่สะท้อนนั้น มีศักยภาพเพียงพอที่จะสนับสนุนให้เกิดวิสาหกิจชุมชนได้ โดยการศึกษาจากสภาพแวดล้อมภายนอกของท้องถิ่น เพื่อดูปัจจัยที่จะสนับสนุนการผลิตให้เกิดเป็นวิสาหกิจชุมชน ขณะเดียวกันก็ต้องวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน เพื่อดูปัจจัยด้านทรัพยากร ด้านบุคลากร วัตถุดิบ เครื่องมือ เครื่องจักร สรรวสภาพความจริงของผลิตภัณฑ์ชุมชนและสภาพการผลิต การกำหนดสถานการณ์ในอนาคตและความมุ่งหวัง หรือค้นหา โอกาส ข้อจำกัด จุดแข็ง จุดอ่อน (ชัยยศ สันตวงศ์, 2546) ผ่านการประชุมปฏิบัติการ โดยเฉพาะศักยภาพของงานหัตถกรรมจักสานกระจูด ซึ่งเป็นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ยังไม่มีการพัฒนาเรื่องรูปแบบของผลิตภัณฑ์ เพราะผู้ผลิตไม่มีความรู้เรื่องการออกแบบผลิตภัณฑ์แต่การผลิตแบบดั้งเดิมเป็นการเลียนแบบรูปแบบเดิม ๆ มาจึงทำให้ไม่มีความหลากหลายทางรูปแบบผลิตภัณฑ์ ดังนั้น จึงได้ทำการพัฒนากระบวนการออกแบบโดยมาจากพื้นฐานความต้องการและความรู้ของชุมชนเอง ความรู้ด้านการออกแบบโดยชุมชนเอง และจัดกระบวนการตามความต้องการของชุมชน จนกระทั่งทำการพัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกันกับชุมชน โดยมีการฝึกปฏิบัติการออกแบบผลิตภัณฑ์และทำผลิตภัณฑ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยเดิมว่า การใช้กระบวนการทำประชาพิัยและพัฒนา มาเป็นเครื่องมือในการทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสค้นหาภูมิปัญญาที่มีอยู่หรือเคยมีอยู่ในตำบล เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาให้ชุมชนพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยใช้กลุ่มบุคคลหลักในการทำประชาพิัย คือ คนในชุมชนที่ร่วมกระบวนการ ได้แก่ ผู้นำทางการ ผู้นำองค์กรชุมชน ผู้นำธรรมชาติ ผู้ประสานงาน (facilitator) และวิทยากร ซึ่งผลการทำประชาพิัยทำให้ทราบแนวทางการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน 4 แนวทาง คือ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การประยุกต์หรือปรับใช้ และการสร้างใหม่

ผลจากการออกแบบของผู้ผลิตครั้งนี้ (กมลทิพย์ คงประเสริฐอมร, 2547 และ ณัฐกานต์ จิตรวัฒนา, 2546) ได้ต้นแบบ คือ ผลิตภัณฑ์เครื่องเรือนเก่าที่ไม่สามารถใช้งานได้นำมาพัฒนาโดยการออกแบบและตกแต่งให้เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ สามารถเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์โดยใช้เสื่อกระจูดเป็นวัตถุดิบหลัก และการพัฒนากระบวนการการออกแบบผลิตภัณฑ์กระจูดโดยการจัดการของชุมชน ได้รับการยอมรับจากผู้นำท้องถิ่นและจากกลุ่มผู้ผลิตเอง เนื่องจากเห็นว่ามียประโยชน์ เพราะเป็นกระบวนการที่ชุมชนเป็นผู้คิดและเริ่มต้นทำกันเอง ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ ซึ่งจากกระบวนการทั้งหมดของการวิจัยตามขั้นตอนการพัฒนากระบวนการออกแบบผลิตภัณฑ์กระจูดมีความสอดคล้องกับผลการศึกษาเรื่ององค์การชุมชน ที่กล่าวถึงขั้นตอนของการพัฒนาองค์การชุมชนว่าจะต้องพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน จึงจะทำให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนาองค์กรชุมชนได้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2542)

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรมีการนำผลของการดำเนินการวิจัย ไปเสนอหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้องกับอาชีพและมีมือแรงงาน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล อุตสาหกรรมจังหวัด เพื่อนำเป็นข้อมูลในการดำเนินการหรือสนับสนุนเพื่อให้เกิดเป็นวิสาหกิจชุมชน

2. ควรมีการนำผลของการดำเนินการวิจัยไปเสนอต่อสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในจังหวัด หรือสถาบันการศึกษาในพื้นที่ที่มีการผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรมในจังหวัดใกล้เคียง นำไปใช้เป็นแนวทางในการต่อยอดการวิจัย

3. ควรนำรูปแบบของกระบวนการที่ได้นำไปจัดทำเป็นรูปแบบของซีดีรอมเพื่อไปใช้ให้เป็นประโยชน์ ในเชิงการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ เป็นแนวทางในการดำเนินการกับชุมชนอื่น ๆ ที่มีรูปแบบของการผลิตงานหัตถกรรมประเภทอื่นที่คล้ายคลึงกัน หรือนำรูปแบบของกระบวนการไปปรับใช้กับลักษณะงานอาชีพประเภทอื่น ๆ ที่สามารถนำไปสู่การเป็นผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนได้

ข้อเสนอแนะในการดำเนินการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาบริบทภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาชีพหลักของชุมชนอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้ทราบถึงความยึดมั่นในอาชีพหลักของชุมชนที่ก่อให้เกิดรายได้หลัก ตลอดจนการหาแนวทางสร้างความเข้าใจในการทำอาชีพหัตถกรรมกระจูด เพื่อให้สามารถคงอยู่ได้อย่างยั่งยืนและไม่สูญหายไป เพราะข้อมูลนี้จะเป็นแนวทางในการสนับสนุนและส่งเสริม ดังนั้น อาจจะต้องมีการขยายขอบเขตของการวิจัยด้านประชากรให้มากขึ้น

2. การประเมินผลิตภัณฑ์โดยผู้เชี่ยวชาญ ใช้วิธีการประเมินตามวัตถุประสงค์ด้านการวิจัย

4 ด้าน ได้แก่ ความรู้ด้านวัสดุ ความรู้ด้านประโยชน์ใช้สอย ความรู้ด้านความงาม และความรู้ด้านตลาดนั้น ยังขาดการประเมินด้านความทนทานจากการใช้งานจริง

3. การนำผลการวิจัยไปใช้อาจต้องผันแปรไปตามบริบทและสภาพเป็นอยู่ ตลอดจนอุปนิสัยใจคอของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ดังนั้น การนำผลการวิจัยไปใช้ควรมีการศึกษาบริบทของชุมชนและความต้องการของชุมชนด้วยทุกครั้ง

ข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยการพัฒนาระบบการในรูปแบบของการจัดการเทคโนโลยีด้านอื่น ๆ เช่น การพัฒนาระบบการแปรรูปอาหาร การพัฒนาระบบการส่งเสริมการท่องเที่ยว เป็นต้น โดยเน้นการวิจัยที่ต้องใช้การจัดการโดยชุมชนหรือชุมชนมีส่วนร่วม

2. ควรมีการนำวิธีดำเนินการวิจัยนี้ ไปทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาระบบการสำหรับท้องถิ่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน โดยอาจจะเปลี่ยนแนวคิดในการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ดัดแปลงรูปแบบอื่น

เอกสารอ้างอิง

เสรี พงศ์พิศ. 2546. ฐานคิดจากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 1. สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไท. ไกวิทย์ พวงงาม. 2547. การปกครองท้องถิ่นไทย: หลักการและมติใหม่ในอนาคต. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

ชัยยศ สันตวงค์. 2546. การบริหารระบบสารสนเทศเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประชุมช่าง.

กมลทิพย์ คงประเสริฐอมร. 2547. ภูมิปัญญาท้องถิ่น: นวัตกรรมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา : ตำบลบางขุนไกร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ณัฐกานต์ จิตรวัฒนา. 2546. กระบวนการและพลวัตของทุนทางสังคม: กรณีศึกษากลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ.

กาญจนา แก้วเทพ. 2542. ระบบการสื่อสารเพื่อชุมชน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.): กรุงเทพมหานคร.